

УДК 78.03

ББК 85.310.021.8

Ганна Карась

ПАМ'ЯТКИ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗАХІДНОЇ ДІАСПОРИ: ПОВЕРНЕННЯ В УКРАЇНУ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ

Автор статті актуалізує проблему повернення в Україну пам'яток української музичної культури західної діаспори: творчий і мистецький доробок композиторів, наукові розвідки музикологів, особисті архіви діячів культури, записи фільмів, аудіозразки.

Ключові слова: українська діаспора, музична культура, історичні пам'ятки.

Творення нації неможливе без культури, зокрема й музичної. Упродовж ХХ ст. поза межами етнічних земель формувалася українська музична культура, яка на рідних теренах була забороненою як для вивчення, так і для популяризації. З проголошенням незалежності України та зняттям ідеологічних табу відкриваються нові можливості для пізнання музичної культурної спадщини діаспори як важливої складової загальноукраїнської музичної культури та повернення її в Україну. Конвенції ЮНЕСКО, активна діяльність Міжурядового комітету ЮНЕСКО зі сприяння поверненню культурних цінностей країнам їх походження, впливові міжнародні форуми свідчать, що культурна спадщина є “основою розвитку сучасної цивілізації і важливим елементом формування історичної самосвідомості народів” [1, с.4]. Конституція України (ст.54) гарантує: “Держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність, вживає заходів для повернення в Україну культурних цінностей народу, які знаходяться за її межами” [2, с.23].

До пам'яток музичної культури західної діаспори, які згідно із Законом України “Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей” одночасно є культурними цінностями, належать: творча спадщина українських композиторів; наукові праці, розвідки, статті музикознавців; особисті архіви діячів музичної культури; кіно-, фото-, відеоматеріали, фонозаписи українських виконавців.

Суперечності, які є між об'єктивно існуючим пластом пам'яток української музичної культури в зарубіжжі, реальним станом його наукового вивчення та здійсненням дій щодо повернення цих культурних цінностей в Україну, визначають *актуальність* досліджуваної теми.

Аналіз пам'яток української музичної культури західної діаспори, що становить *мету* пропонованої розвідки, дозволяє актуалізувати як для державних органів, так і для музичної громадськості проблему їх повернення.

Українські композитори – вихованці Київської, Празької, Харківської, Петербурзької консерваторій, Вищого Музичного Інституту ім. М. Лисенка у

Львові – Михайло Гайворонський, Роман Купчинський, Олександр Кошиць, Микола Недзведський, Павло Печеніга-Углицький, Антін Рудницький, Роман Придаткевич, Ярослав Барнич, Юрій Фіяла, Володимир Грудин, Микола Фоменко, Зиновій Лисько, Василь Витвицький, Василь Безкорований, Вадим Кіпа, Леонід Грабовський, Вірко Балей (США), Андрій Гнатишин (Австрія), Мирослав Антонович (Голландія), Федір Якименко, Мар'ян Кузан (Франція), Стефанія Туркевич-Лукіянович (Великобританія), Валентин Бібік (Ізраїль) та інші – підтвердили своєю багатогранною творчістю, що контекст української музичної культури відкритий для найновіших, сучасних стилів і композиторської техніки.

Західна діаспора зробила неоціненний внесок у збереження української духовної хорової музики. У той час, як на батьківщині впродовж десятиліть вона була під забороною, за кордоном друкувалися і виконувалися літургії та інші духовні твори Олександра Кошиця, Омеляна Нижанківського, Андрія Гнатишина, Мирона Федоріва, Павла Маценка, Зеновія Лавришина, Ігоря Соневицького, о. Зенона Злочовського та ін.

Сьогодні ця багатюща спадщина, яка представляє творчість наших композиторів у всіх напрямках і жанрах, за невеликим винятком [3], в Україні невідома. А тому її перевидання з метою наукового вивчення та виконання є вельми актуальним. Зроблено перші кроки в популяризації творчої спадщини композиторів діаспори. Так, львівські хори: камерний хор “Глорія” (диригент Володимир Сивохіп) та заслужена хорова капела України “Трембіта” (художній керівник – заслужений діяч мистецтв України Микола Кулик) – виконали та записали на компакт-диски Літургію, Панахиду Ігоря Соневицького та ораторію “Неофіти” Мар'яна Кузана на вірші Тараса Шевченка [4].

Українське *музикознавство* в західній діаспорі у ХХ ст. представлене Федором Шешком (Чехо-Словаччина), Павлом Маценком, Зиновієм Лавришином, Іринеем Жуком (Канада), Василем Витвицьким, Осипом Залеським, Зиновієм Лиськом, Антоном Рудницьким, Євгеном Цегельським, Андрієм Ольховським, Мироном Федорівим, Ігорем Соневицьким, Романом Савицьким-сином (США), Аристидом Вірстою (Париж, Франція), Мирославом Антоновичем (Утрехт, Голландія), Омеляном Нижанківським (Швейцарія), Стефанією Туркевич-Лукіянович (Великобританія). Їх монографії, наукові розвідки та статті присвячені українським композиторам та виконавцям, вони досліджують українську музику в Україні, Канаді, США та інших державах. Музикологи Ф.Шешко, П.Маценко, М.Антонович, І.Соневицький, М.Федорів глибоко досліджували історію української церковної музики в той час, коли на Україні ця тема була під забороною.

До здобутків музикознавців діаспори слід віднести фіксацію, збереження, наукове обґрунтування та видавництво безцінної фольклорної, духовної музичної спадщини, численних музичних пам'яток.

Так, З.Лисько впорядковує найбільшу працю українського музикознавства – десяти томний корпус “Українські народні мелодії”, що налічує понад одинадцять тисяч мелодій та “Релігійні твори” Олександра Кошиця.

Таким чином, науковці діаспори забезпечували послідовний розвиток української науки, репрезентацію українського музикознавства у світі, незалежну українську наукову думку. Повернення їх наукового доробку в Україну має велике значення для відтворення цілісного процесу розвитку українського музикознавства.

Україна побачила репринтні видання окремих праць П.Маценка та М.Федоріва [5]. Велику роботу з повернення на батьківщину спадщини В.Витвицького, М.Антоновича, А.Ольхівського, редагування та публікації їх праць проводять Юрій Ясиновський [6], Любов Кияновська [7], Любомир Лехник [8], Володимир Пилипович [9], Лідія Корній [10].

Особисті архіви діячів музичної культури західної діаспори також складають велику наукову цінність. Добрим прикладом важливості їх повернення на рідні терени є передача в 2001 р. власного культурно-мистецького архіву своєму рідному місту Надвірній відомим співаком-бандуристом з Англії Володимиром Луцевим. Фонд В.Луцева (500 книжок духовної, мистецької вартості, понад 200 платівок української та світової музики, аудіо-, відеозаписи та інші цінності) сьогодні привертає увагу науковців Львова, Києва, Івано-Франківська, є джерельною базою для подальших студій [11]. Свій архів передала в Україну піаністка Любка Колесса [12, с.118]. Нещодавно рукописи хорових творів (40 томів) о.митрата Зенона Злочовського із США передані до архіву Інституту літургійних наук Українського Католицького Університету у Львові, а окремі з них вже надруковані.

Невід’ємною складовою української музичної культури є *виконавство*. У західній діаспорі впродовж століття його представляли непересічні співаки, інструменталісти, хорові колективи, оркестри. Специфіка виконавського мистецтва та обмеження часовими рамками зумовлює його збереження лише кіно-, відео- чи аудіозаписами. Велика кількість таких матеріалів та розпорошеність музикантів країнами проживання не дають можливості об’єктивно оцінювати процес розвитку виконавства в українців за кордоном.

Виходячи із вищенаведеного, постає *ряд завдань*: музикознавці, представники музичної громадськості мали б ініціювати створення Національної програми повернення в Україну пам’яток музичної культури західної діаспори; видання (перевидання) творчої спадщини українських композиторів та популяризації її шляхом виконання; здійснення програми перезапису українських виконавців (співаків, інструменталістів, хорів, оркестрів); видання біографічних словників діячів музичної культури західної діаспори, їх мемуарної спадщини та наукових розвідок про життя і творчість. Вирішення

цих завдань дозволить не лише повернути пам’ятки в Україну, але й забезпечити цілісність української музичної культури, а також позитивно вплине на її подальший розвиток.

1. Федорук О. Передмова // Вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей: проблеми, завдання, перспективи. – Київ–Іаліч, 2001. – Вип.1.
2. Конституція України: Прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К.: Преса України, 1997.
3. Соневицький І. Солоспіви. – К.: Муз. Україна, 1993. – 158 с.; Кіпа В. Романи. – К.: Муз. Україна, 1999. – 111 с.; Сапрун С., Сапрун С. (мол.). Крихти / Ред.-упоряд. І.Довгалик. – Львів: ТеРус, 1999. – 68 с.; Барнич Я. Вибрані твори / Ред.-упоряд. Л.Філоненко. – Дрогобич: Коло, 2004. – 96 с.; Китастих Г. Вставай, народе: Твори для капели бандуристів. – К.: Муз. Україна, 1996. – 175 с.; Під срібний дзвін бандур (з репертуару Капели бандуристів ім. Т.Шевченка та Дівочої капели бандуристок м.Детроїт, США). – К.: Муз. Україна, 1993. – 216 с.; Музична творча спадщина отця митрата Зенона Злочовського. – Львів, 2004.
4. Sonevitysky Igor. Liturgia i Panakhyda (Liturgy and Service for the Dead) Vykonuie L'vivs'kyi kamernyi khor GLORIA. Mystets'kyi kerivnyk i drygent Volodymyr Syvokhip. Recorded in February 2002 in the Catholic Missionary Church “Soldier of Christ” in Lviv. IS 6592; Орасторія М.Кузана “Неофіти” на вірші Т.Шевченка. Заслужена капела України “Трембіта” і Оркестр штабу Західного оперативного командування. Серія “Духовна музика України”. Ювілейний випуск 10. Compact disc DDD. 2000.
5. Маценко П. Нариси з історії української церковної музики. – Репринт. вид. – К.: Муз. Україна, 1994. – 152 с.; Федорів М. Українські Богослужбові співи з історичного й теоретичного огляду. – Ч.ІІІ. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 1997. – 143 с.
6. Витвицький В. За океаном: Збірник статей / Ред.-упоряд. Ю.Ясиновський. – Львів, 1996. – 132 с.; Витвицький В. Михайло Гайворонський: Життя і творчість / Заг. ред. Ю.Ясиновського. – Львів, 2001. – 175 с.; Антонович М. Musica sacra: 36 статей з історії української церковної музики / Ред. і упоряд. Ю.Ясиновський – Львів: Ін-т українознавства ім.І.Крип’якевича НАН України, 1997. – 261 с.
7. Витвицький В. Максим Березовський: Життя і творчість / Ред. колегія: В.Гаюк, Я.Якубук, Ю.Ясиновський, Наук. ред. Л.Кияновська. – Львів: Логос, 1995. – 110 с.
8. Витвицький В. Музикознавчі праці. Публіцистика / Упоряд. Л.Лехник. – Львів, 2003. – 400 с.
9. Витвицький В. Старогалицька сольова пісня ХІХ століття / Вступ та упоряд. В.Пилипович. – Перемишль, 2004. – 157 с.
10. Ольхівський А. Нарис історії української музики / Підгот. до друку, наук. ред., вступ. ст., комент. Л.Корній. – К.: Муз. Україна, 2003. – 512 с.
11. Мистецько-творча спадщина почесного громадянина м. Надвірної, співака і бандуриста Володимира Луціва. Каталог. – Надвірна, 2004. – 138 с.
12. Голяк Я., Пилип’юк В. Лицар нації. Микола Колесса. – Львів: Світло і тінь, 2003.

This work highlights such significant compositions of the West Diaspora’s Musical Culture (and XIX–X centuries) as artistic heritage of Ukrainian composers; scientific heritage of musicologists; personal files of musical culture workers; films, video and phono records of Ukrainian performers.

Key words: Ukrainian diaspora, music culture, historical significant